

Seniorilehti

SUOMEN SENIORILIIKE *Arvokkaan vanhenemisen puolesta*

IA
Itella Posti Oy

Itella Green

1
2025

VALTAKUNNALLINEN, PUOLUEISIIN JA USKONNOLLISIIN YHTEISÖIHIN SITOUTUMATON JULKAISU

senioriliike.fi

- 3** Vuoden mummu luo turvaa ja tunnelmaa koulussa **5** Hoivapalvelut ja arvopohjainen realismi
8 Vetoamus palveluasumisen hinnoittelun kohtuullistamisesta jätettiin ministeri Kaisa Juusolle

**HALLITUS KIRISTI
ELÄKEVEROTUSTA**

**VANHUSTEN HOIDON PITKÄ TIE:
VAIVAISTALOISTA HOIVAYRITYSTEN BISNEKSEKSI**

**VAIKUTA KUNTAVAALEISSA:
LIIKUNTAPALVELUJA JA RUOKAPAikkoJA IKÄÄNTYVILLE**

Professori Teppo Kröger:

**HYVÄ HOITO VAATII TEKOJA
SÄÄSTÖJEN SIJAAN**

Liity
jäseneksi:
senioriliike.fi!

Reijo Vuorento
Suomen Senioriliikkeen
puheenjohtaja

Kohti hyvinvointivaaleja

Vuosittain kansalaisilta kysytään näkemyksiä julkisista sosiaali- ja terveyspalveluista. Niihin luotti 2019 noin 70 % ja luottamus oli kasvussa. Viime vuosina luottamus on lähestulkoon romahtanut - enää noin puolet luottaa siihen, että julkiset sote-palvelut ovat riittävät.

Aiemmin kunnat ja kaupungit vastasivat ihmisten lähipalveluista, nyt vastuut on siirretty valtiolle, valtiovarainministeriö määrittelee resurssit, jotka eduskunta siunaa ja joita STM ohjaa.

Kuten tiedetään, Hyvinvointialueiden talous on erittäin tiukoilla eikä valtiovarainministeriö ole luvannut asiaan helpotusta siitäkään huolimatta, että eduskunnan oikeusasiamiehelle on laitettu kanteluita palvelujen saatavuudesta, jonka perustuslakikin takaa.

Ollaan aivan uudenslaisessa tilanteessa, jossa Hyvinvointialueiden päättäjien on arvioitava, mitä lakeja joudutaan rikkomaan ja mitä niistä seuraa. Perustuslaki toki takaa kaikille riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut, joiden viimesijainen vastuu on julkisella vallalla, mutta mitä tällä todellisuudessa tarkoitetaan, on epäselvää.

Kun Hyvinvointialueille ei ole tulossa lisää aikaa alijäämien umpeen kuromiseksi, ollaan ennen kokemattomassa tilanteessa, jossa jonot sairaaloihin kasvavat samalla kun yhä heikompi kuntoisia vanhuksia pyritään pitämään kotona. Kehitetään uusia tapoja tehostaa vanhustaloutta muun muassa ns. yhteisöllisen asumisen kriteerejä muuttamalla ja toimintoja keskittämällä.

On selvää, että esimerkiksi sairaalatoimintoja keskittämällä voidaan saada merkittävää tehostumista, kun osaminen keskittyy suurempiin yksiköihin, kuten Yliopistosairaaloihin. Sama toimintatapa ei kuitenkaan toimi lähipalveluissa, kuten perusterveydenhuollossa ja vanhustaloutissa. Nyt on kuitenkin meneillään myös lähipalveluiden keskittäminen, jonka seurauksena pääsy lähipalveluihin vaikeutuu entisestään. Näin toimien ihmisten usein tarvitsemat palvelut erkanevat ihmisten lähipiiristä ja tulevat erityisesti senioreille vaikeammin saavutettaviksi.

Tämän kehityksen seurauksena vanhuksista on tullut yhä enemmän taloudellista riistaa, hoivamaksut ovat monin paikoin jo täysin kohtuuttomat, kaikki viedään, vain alle 200e/kk suojaisuus jää käytettäväksi. Sillä pitäisi sitten hoitaa lääkkeet, virkistys ym. menot. Senioriliike kävikin asian tiimoilta ministeri **Juuson** kabinetissa luovuttamas-

sa asiaa koskevan kirjelmän ministerin avustajalle toivoen korjauksia.

Senioriliike on vaatinut vanhustaloutta riittävää resurssointia ja palaamista pohjoismaiseen hyvinvointimaliin, jossa lähipalvelut pidetään lähellä ihmistä ja päätöksentekoa kuntatalouden piirissä. Kotihoitoa on kehitettävä, palveluasumiseen panostettava samalla kun omaishoidon tuki tulee nostaa 700 euroon/kk verottomana.

Kannatamme omalääkäriä, jolle tulee päästä mahdollisimman nopeasti. Terveyskeskusten verkoston tulee olla saatavuudeltaan riittävän tiivis. Verkoston harventaminen talouteen vedoten johtaa ja on jo johtanut yksityisen toiminnan vahvistumiseen ja sairaalapäivystysten ruuhkautumiseen.

Kunnilla on jatkossakin vastuullaan hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen. Niillä myös verotusoikeus, jonka tulee joustaa tarvittaessa. Ennaltaehkäisy, kulttuuri, liikunta ja asumispalvelujen kehittäminen ovat kuntien kannalta keskeisiä toimenpiteitä ikääntyvien toimintakyvyn vahvistamiseksi. Ne edesauttavat myös HV-alueiden mahdollisuuksia selviytyä velvoitteistaan.

Palvelujen karsimisen lisäksi viimeiset tiedot eläkeläisten toimeentulosta ovat hälyttäviä.

Ilmarisen tuoreen selvityksen mukaan eläkkeensä riittävämmäksi kokeneiden osuus on vuodessa noussut selvästi; noin 52 prosenttia kokee, ettei eläke riitä, kun vuosi sitten luku oli 44 prosenttia.

Vain noin 33 prosenttia eläkkeensaajista kokee, että heidän eläkkeensä on juuri nyt riittävä. Vielä vuosi sitten 35 prosenttia koki eläkkeensä riittäväksi. Yli puolet on myös joutunut tinkimään menoistaan. Vastaajille jää pakollisten menojen jälkeen eläkkeestä käteen keskimäärin noin 500 euroa kuukaudessa.

Olemme hyvin poikkeuksellisessa tilanteessa - maailma myllertää, Suomi on jäänyt jälkeen muista pohjoismaista talouden kehityksessä ja ajautunut leikkausten kierteseen. Toivon mukaan talous lähtisi taas nousuun ja voimavaroja riittäisi myös maamme senioreille, niille, jotka tämän maan hyvinvoinnin ovat rakentaneet. Heidän aikansa on nyt - he eivät voi odottaa.

Ehdokkailta kannattaa kysellä mielipidettä Senioriliikkeen vaatimuksiin.

Kevään jatkoa - nähdään Senioriliikkeen tilaisuuksissa!

Heli Tuutti

Uusi hallituksen jäsen Heli Tuutti pitää tärkeänä seniorikansalaisten arvostamista.

”Seniorien on koettava, että he kuuluvat arvostettuina ja hyväksytyinä kansalaisina yhteiskuntaan. Kun ajatellaan, että ihmisen elinikä on jotain välillä 1-100 vuotta, niin ikään katsomatta jokainen ihminen ansaitsee inhimillisen kohtelun läpi elämänsä kaikessa, missä on mukana tai mihin osallistuu. Tätä oikeutta ei voi eikä pidä typistää. Ihminen ei ole esine, jonka voi panna syrjään johonkin ikälaatikkoon, jolloin yksilöllisyys häviää.

Jokainen meistä on arvokas itsenään ja ansaitsee myös sen mukaisen kohtelun. Se, että arvostamme itseämme sellaisena - kuin olemme - ajattelun pitää välittyä myös ympäristöön ja kohteluun. Ja sitä paitsi: ei ole vanhoja tai nuoria, on vain kauemmin eläneitä ja vähemmän kauan eläneitä ihmisiä.”

KOULUTUS:

Humanististen tieteiden kandidaatti

Helsingin yliopisto (Kasvatustiede ja psykologia)

Valtiotieteen maisteri (sosiaalipsykologi)

Helsingin yliopisto (Sosiaalipsykologia ja sosiologia)

Master of Business Administration (MBA)

Tekninen korkeakoulu

Näyttötutkintomestari

Haaga-Helia ammattikorkeakoulu

• Hallituksen toisen uuden jäsenen **Virpi Vallin** esittely on seuraavassa lehdessä.

Vuoden mummu 2025 – OMIEN LASTENLASTENSA JA YLI 100 KOULULAISEN MUMMU

Vuoden Mummua tai Pappaa tavoitteli 109 henkilöä – usein tietämättään. Kiitos läheistensä.

Seuranan järjestämä perinteinen Vuoden Mummun tai Vuoden Papan julkistus tapahtuu jo kuudennen kerran peräkkäin, aina Sulon päivänä 13.2.

Tämän vuoden Mummu on koulumummu **Satu Palhomaa** Hirvensalmelta.

”Mihin sinä mummu olet itsesi tällä kertaa laittanut?” Kysyi Sadun lapsenlapsi kuullessaan *Vuoden Mummu 2025* -tittelistä. ”En mihinkään, nyt ovat muut laittaneet.” Vastasi Satu iloisella hymyllä varustettuna.

Satu Palhomaan, 69, ilmoitti *Vuoden Mummu 2025* -tunnustukseen Hirvensalmen Elomaan koulun henkilökunta. He kertoivat yhteismiettein, miten vuosia koulumummuna toiminut Satu on jokaisen pienen koululaisen varamummu. ”Voimanainen, joka jaksaa lasten kanssa, huomioi heidät yhteisesti ja yksilönä ja luo lempeän ympäristön omalla lämminhenkisyydellään. Satu on lasten kanssa erityisen taitava ja hän on mummu myös heille, joilla sitä ei ole. Jokainen koulu tarvitsisi Sadun kaltaisia mummuja luomaan tunnelmaa ja turvaa.”

Seurana Oy on yritys, joka järjestää eläkeikäistä seuraa vanhukselle kotiin tai hoivakotiin.

Hallitus kiristi paikoin eläkeverotusta vuodelle 2025

Moni keskieläkettä suurempia eläketuloja ansaitseva on saattanut huomata jo ennakonpidätysprosenttinsa nousseen vuodelle 2025. Eläkkeen ostovoima pysyy ennallaan, jos et joutunut veronkiristykseen kohteeksi. Paljonko eläkkeestäsi jää käteen palkkaan verrattuna?

Merkittävin yksittäinen syy eläketulojen verotuksen kiristymisen taustalla on perujaan maan hallituksen vuodentakaisen kehysriihen linjauksesta, jonka johdosta eläketulovähennystä pienennettiin kohdistetusti tietyssä tuloluokassa.

Hallitus kohdisti tämän ”tuplaraip-paveroksikin” kutsutun veronkiristykseen hieman keskimääräistä suurempia eläkkeitä saaville, mutta ulkopuolelle jätettiin vähintään 5000 euroa kuukausieläkettä saavat, jotka maksavat jo ennestään vanhaa ”raippaveroa”, eli eläketulon lisäveroa. Eläketulon lisävero pysyi ennallaan, ollen 5,85 prosenttia siltä osin, kun eläketulo vähennettynä eläketulovähennyksellä ylittää 47000 euron vuodessa.

Kun otetaan huomioon kaikki muutkin tuloverojen (ml. yleisradioveron) ja sosiaalivakuutusmaksujen muutokset sekä eläkkeiden indeksikorotusten vaikutus, kokonaisuudessaan eläkkeensaajan veroprosentit nousevat edellisvuodesta noin 2 500–4 500 euron kuukausieläkettä ansaitsevilla. Muilla tulotasoilla veroprosentit pysyvät suunnilleen ennallaan, jos asuinkunta ei muuttanut veroprosenttiaan.

Enimmillään eläkeverotuksen kiristys on noin prosenttiyksikön 4 000 euron kuukausieläketasolla, mikä syö indeksikorotuksen tuoman nimellisen nettoeläkkeen nousun kokonaan.

Kunnallisveroprosentit nousevat maltillisesti

Eläkeverotukseen saattoivat kuntakohteisesti vaikuttaa asuinkunnan päätökset veroprosenteista. Keskimääräinen kunnallisveroprosentti nousi maltillisesti 0,07 % vuodelle 2025, kun 68 kuntaa nosti veroprosenttiaan ja neljä laski. Veronkorottajien määrä ei ole poikkeuksellisen suuri eikä pienikään.

Silti on vaikea sanoa, vaikuttiko lähestyvät huhtikuun kunta- ja aluevaalit poliitikkojen päätöksiin olla korottamatta kunnan veroprosentteja.

Maksettujen tuloverojen määrä voi nousta toki merkittä-

västi, jos on tottunut käyttämään kotitalousvähennystä säännöllisesti vaikkapa siivous- tai hoitopalveluiden

hankintaan. Kotitalousvähennys leikkaantui nimittäin huomattavasti edellisvuodesta etenkin kotitalous-, hoiva- ja hoitotyön osalta.

Ostovoima ennallaan useimmilla

Eläkkeen ostovoima pysyy ennallaan 2025, jos ei joutunut tuloveronkiristykseen kohteeksi. Kahden vuoden reippaiden indeksikorotusten jälkeen eläkkeitä tarkistettiin tälle vuodelle työeläkeindeksillä noin 1,3 prosenttia ja kansaneläkeindeksi nousi prosenttiin.

Eläkkeiden ostovoimakehitys on vaikea, koska inflaation ennustetaan olevan suunnilleen samaa luokkaa kuin mitä indeksikorotukset olivat. Jos siis eläkkeen veroprosentti pysyi samana, ostovoima pysyisi jotakuinkin ennallaan. Niillä tulotasoilla, joille eläkeverotuksen kiristys osuu selvimmin, ostovoima kääntyy kuitenkin laskuun.

Vaikka eläkkeiden ostovoiman ei ennakoida nousevan yhtä paljon kuin palkansaajien, eläkkeensaajat eivät myöskään pudonneet yhtä syvään ostovoimakuoppaan 2020-luvun alkuvuosina kuin palkansaajat, kun toteutuneeseen hintakehitykseen perustuvat indeksikorotukset pitävät bruttoeläkkeiden reaaliarvoista huolta. Myös toteutetut arvonlisäveroprosenttien korotukset kompensoituvat osittain korkeampina eläkkeiden indeksitarkistuksina jälkikäteen.

Entä paljonko eläkkeestä jää käteen palkkaan verrattuna?

Toisinaan vertaillaan, paljonko vastaa-

vanuusruisesta eläke- ja palkkatulosta menee veroja tai paljonko niistä jää käteen. Sekä eläke- että palkkatulo verotetaan yhdessä ansiotulona, mutta niiden verotuksessa on silti eroja. Etenkin vähennykset ja maksut eroavat.

Palkkatulojen perusteella voi saada verosta tehtävän työtulovähennyksen, joka on ikäsidonnoisesti korotettu peräti 1 200 eurolla yli 65-vuotiailla verovelvollisilla. Eläketulon perusteella lasketaan tuloista tehtävä eläketulovähennys.

Lisäksi veronluonteiset maksut eroavat. Eläkkeestä menee vain sairausvakuutuksen sairaanhoitomaksu, palkasta tämän lisäksi sairausvakuutuksen päivärahamaksu, työttömyysvakuutusmaksu sekä eläkevakuutusmaksu. Maksut ovat ikäsidonnoisia, ja yläikärajaa vaihtelee 65 vuodesta 68 vuoteen.

Verohallinnolle eläkkeestä maksetaan tyypillisesti enemmän veroja kuin samansuuruisesta palkasta, mutta koska verokortin prosenttien lisäksi palkasta peritään vielä veronluonteiset työeläke- ja työttömyysvakuutusmaksut, ei kovin suurta eroa ole käteen jäävässä tulossa. Toki vertailuun vaikuttaa paljon sekin, minkä ikäinen vertailtava palkansaaja on.

**MIKAEL KIRKKO-JAKKOLA
VERONMAKSAJAIN KESKUSLIITTO**

Artikkeli on julkaistu Veronmaksajain Keskusliiton Taloustaito Bonuksessa 18.2.2025

HELI STENVALL

Seniorilehden päätoimittaja

Hyvä ruoka, kaveriporukka, ja liikunta auttavat jaksamaan! – PUITTEIDEN LUOMISESSA KAUPUNGIT JA KUNNAT AVAINASEMASSA

Vanhusten hoito tai oikeastaan sen puute eli hoi-
vaköyhyys on ollut laajasti esillä tiedotusvälineis-
sä. *Helsingin Sanomien* haastattelussa geriatri **Esa**
Jämsen kiinnitti huomiota siihen, että kotihoidon asi-
akkaiden pitkäaikaissairauksia ei hoideta kunnolla, ei-
kä toimintakyvyn heikentymisen syitä pysähdytä pohti-
maan.

Jämsenin mukaan ”kyse saattaa olla esimerkiksi vajaa-
ravitsemuksesta tai lihaskunnan heikentymisestä. Näil-
le ongelmien juurisyille ei kuitenkaan välttämättä tehdä
mitään, vaan lisätään vain kotihoidon palveluita, kunnes
vanhuksen kunto on heikentynyt niin, että tämä ei enää
 pärjää kotona.”

Toimiva perusterveydenhoito ja kuntoutus pidentävät
kotona asumisen aikaa. Sen ymmärtää ihan arkijärjellä-
kin. Ikääntyneiden liikunnan, ravitsemuksen ja yleisen
hyvinvoinnin edistämiseksi kunnat ja kaupungit voivat
tehdä paljon nykyistä enemmän jo ennen kuin ihminen
joutuu turvautumaan kotihoitoon.

Hyviä esimerkkejä on: Espoon kaupunki tarjoaa ikään-
tyneille +68 Sporttirannekkeen, jolla voi käydä Espoon
uimahalleissa, kuntosaleilla ja kuntosaliopastuksissa il-
maiseksi.

Myös monissa muissa kunnissa erilaiset ikääntyneiden
toiminta- ja palvelukeskukset tarjoavat kävijöille tanssia,
jumppaa, joogaa, mutta myös keskusteluryhmiä, käsityö-
ryhmiä ja ennen kaikkea viihtyisän paikan, jossa voi käy-
dä ravitsevalla lounaalla ja tavata ystäviään ja vertaisiaan.

Monesti päättäjät eivät vain osaa arvostaa tällaista hy-
vän arjen toimintaa, eivätkä näe sen taloudellista hyötyä
pidemmällä tähtäimellä. Juuri näistä toiminnoista ei mis-
sään tapauksessa kannata leikata, vaan kehittää niitä en-
tistä kattavammiksi.

Ihmisen ikääntyminen tuo muutoksia sekä perhe- et-
tä työelämään. Työelämässä työyhteisö on tärkeä hyvin-
voinnin ylläpitäjä. Eläkkeellä on tärkeää löytää vastaa-
va yhteisö harrastuksesta tai muusta toiminnasta. Kaikki
mikä edistää ihmisten ryhmäytymistä on elintärkeää hy-
vinvoinnille ja sitä kautta terveydelle erityisesti nyt, kun
maailmassa on niin vakavia uhkakuvia.

Jokainen ihminen tarvitsee **Antti Tuiskun** laulaman
laulun sanoin minkä tahansa hengen ja tiedon seuran tai
virvelikerhon, jossa saa kahvia ja pullaa ja hyvii voileipiä.
Ryhmä tukee iloissa, suruissa ja auttaa jäsentämään, mikä
on elämässä kaikkein tärkeintä tässä ja juuri nyt.

Suomen Senioriliike

Arvokkaan vanhenemisen puolesta

KUTSU

SUOMEN SENIORILIIKE – ARVOKKAAN VANHENEMISEN PUOLESTA RY:N SÄÄNTÖMÄÄRÄISEEN KEVÄTKOKOUKSEEN

Suomen Senioriliike - Arvokkaan vanhenemisen puolesta ry:n jäsenet
kutsutaan sääntömääräiseen kevätkokoukseen, joka pidetään
torstaina 24.4. klo 15 alkaen Tampereella Metso kirjastalossa,
Lehmussalissa, osoitteessa Pirkankatu 2.

OIKEUS TURVALLISIIN IHMISSUHTEISIIN

Esiintyjät:

Mikäl Vääränkivi, projektipäällikkö ja **Tarja Mellanen**, projektiasiantuntija
Suvanto ry:stä

Esiityksen otsikko: Oikeus turvallisiin ihmissuhteisiin

Esiitykselle on varattu aikaa 45 min (sis. yleisökysymykset)

ESITYSLISTA

1. Kokouksen avaus, puheenjohtaja **Reijo Vuorento**
2. Kokouksen puheenjohtajan ja sihteerin valitseminen
3. Pöytäkirjan tarkastajien ja ääntenlaskijoiden valitseminen
4. Kokouksen laillisuuden ja päätösvaltaisuuden toteaminen.
5. Esityslistan vahvistaminen
6. Tilinpäätös 2024

- esitetään tilinpäätös (vuosikertomus, tuloslaskelma ja tase)
- esitetään toiminnantarkastajien lausunto
- päätetään tilinpäätöksen vahvistamisesta
- päätetään vastuuvapauden myöntämisestä

7. Nimitysvaliokunnan asettaminen

Sääntöjen mukaan kevätkokouksessa valitaan 3 – 5-jäseninen
nimitysvaliokunta valmistelemaan syyskokouksessa suoritettavia
henkilövalintoja ja tekemään ehdotus hallituksen jäsenten lukumäärästä ja
jäsenistä sekä toiminnantarkastajista

8. Hallitus ehdottaa sääntömuutosta

- kotipaikaksi Helsinki (nykyisin Vantaa)
- hallitus valitsee keskuudestaan yhden varapuheenjohtajan
(nykyisin kaksi)
- pääsihteerin tehtävä poistetaan yhdistyksen säännöistä
tuomaan joustavuutta toimintaan.

9. Ilmoitusasiat

10. Muut mahdolliset asiat

11. Kokouksen päättäminen

Helsinki 6.2.2025

Suomen Senioriliike – Arvokkaan vanhenemisen puolesta ry

Hallitus

SUOMEN SENIORILIIKE – ARVOKKAAN VANHENEMISEN PUOLESTA RY

KEVÄÄN 2025 YLEISÖTILAISUUDET TAMPEREELLA

HELMIKUU 14.2.2025 klo 13.00 – 15.30 Metso-kirjaston Lehmus-sali.
Pirkankatu 2.

Vanhusasiavaltuutettu **Päivi Topo** esitelmöi vanhusten ja ikääntyvien
tilanteesta, erityisteemana digitalisaatio. Vertaisohjaaja **Seppo Pohjan**
(Mukanetti ry) esitys ikääntyneiden ohjauksesta digipalvelujen käyttöön.
Kommenttipuheenvuoro vanhusneuvoston jäsen **Kari Itkonen**:
Onko vanhusneuvostolla mahdollisuuksia vaikuttaa ja miten ikäihmisten
digiosaamisen parantamiseksi.

MAALISKUU 12.3.2025 klo 13:00 – 15:30 työväenmuseo Werstas, auditorio,
Väinö Linnan aukio.

Poliittikopaneeli teemana SOTE, erityisesti Pirhan ikäihmisten palvelut.
Tilaisuuden puheenjohtajana toimii erikoistoimittaja **Tiina Merikanto**.
Panelisteina Pirhan hyvinvointialueen valtuustossa olevia ja valtuustoon
uudelleen pyrkiviä ehdokkaita sekä hallitus- että oppositiopuolueista.

HUHTIKUU 24.4.2025 klo 13:00 – 15:00. Metso-kirjaston Lehmus-Sali.
Pirkankatu 2.

Teemat: Ikääntyneiden toimeentulo, eläkkeet ja verotus, Senioriliikkeen
puheenjohtaja **Reijo Vuorento**, Vanhusten hoivapalvelujen (24/7) hinta ja
asiakasmaksut, **Reijo Kaupilla** Suomen Senioriliikkeen hallituksen jäsen.

TERVETULO!

Hoivapalvelut ja arvopohjainen realismi

Lähes kaikkien hyvinvointialueiden tavoitteena on vähentää ympärivuorokautista hoivaa saavien vanhusten osuutta vanhusten kokonaismäärästä. Tämä tulee merkitsemään tuhansien 24/7 – hoivaa tarvitsevien vanhusten jäämistä vaille tarvitsemaansa hoivaa. Kun tiedämme, että palvelutarve kasvaa ja hoivapaikkoja ei lisätä, yhtälö ei toimi. Yhteisöllinen asuminenkaan ei ole ratkaisu ongelmiin, sillä vaikeata muistisairautta poteville yhteisöllinen asuminen ei sovi.

Senioriliikkeessä ihmettelemme: Mitkä arvot ohjaavat nyt päätöksentekoa yhteiskunnassamme? Voisiko edellä kuvattuun ongelmaan soveltaa ns. arvopohjaista realismia? Hyvinvointiyhteiskuntamme arvomaailmaanhan kuuluu mm. huolenpito kaikista, mutta erityisesti heikoimmista. Väestön ikääntyminen ja muistisairauk-

sien lisääntyminen ovat melko hyvin ennustettavia, siis realismia. Olisi epärealistista kuvitella hoivaan liittyvien perusarvojen ja tavoitteiden toteutuvan ilman lisäpanostusta hyvinvointialueiden hoivabudjetteihin. Hoivan riittävä budjetointi on arvopohjaista realismia.

Budjetointi on arvovalintaa – aina on vaihtoehtoja

Keskustelu ”budjettiylityksistä” on harhaanjohtavaa, kuten väittämä, ”ettei vaihtoehtoja ole”. SOTE-budjetti on ihmisten laatima ja ihmisten päättämä. Se kertoo paitsi euromääräisen raamin palvelujen tuottamiselle, myös sen, millaiset arvot ohjaavat budjetin tekoa.

Onko niin, että ekonomistien ja monien yritysjohtajienkin haitallisiksi katsomat ”fossiili-yritystuet” ovat ykkösprioriteetti? Eli ne ovat ensisi-

aisia verrattuna hyvinvointiyhteiskuntaa rakentaneiden vanhusten hoivatarpeisiin – kyse on arvovalinnasta, kovien arvojen käyttöönnotosta. Ja tämä valinta valitettavasti tuottaa hyvinvointialueilla ”rumaa jälkeä”: Pirkanmaalla hoivaan jonottaa jopa yli 250 vanhusta ja jonottajista valtaosa, 135 ihmistä jonottaa paikkaa erikoissairaanhoidossa, eli sairaalapaikoilla. Onko tämä järkevää sairaalakapasiteetin käyttöä?

Vaikuttaminen?

Hyvinvointialueilla voidaan aluevaaleissa vaikuttaa talouteen, mutta vain rajallisesti, sillä hyvinvointialueiden resurssit suunnitellaan valtiovarainministeriössä ja päätetään eduskunnassa. Rahaministeriössä ja Arkadianmäellä voi helposti unohtaa sekä arvot että realismin. Molemmista on äänestäjän syytä muistuttaa ”omaa” edustajaansa – vaalien välilläkin.

ESA FAGERLUND

Mitkä arvot ohjaavat nyt päätöksentekoa yhteiskunnassamme?

VANHUSTEN HOIDON PITKÄ TIE:

Vaivaistaloista hoivayritysten miljoonabisnekseksi

Ennen muinoin 1700-luvulla ja 1800-luvulla perheet pitivät huolta vanhuksistaan. Tuvassa oli aina joku penkin pää tai uunin nurkka, josta vanhus tarkkaili perheen puuhia, leikitti lapsia ja jossa hän itsekin sai huolenpitoa. Huolenpito oli niukkaa, mutta niukkaa oli elämä muutoinkin.

Ennenkin oli yksinäisiä vanhuk-
sia, köyhiä ja sairaita ihmisiä, joilla ei ollut omaa perhettä. Jäivätkö he kylmään pakkaseen asunnottomiksi? Eivät! He pääsivät vaivaistupiin, jotka oli tarkoitettu ihmisille, jotka eivät pystyneet itse huolehtimaan toimeentulostaan. Asukkaiden oli osallistuttava voimiensa mukaan vaivaistalon töihin.

Vuoden 1734 laki määräsi jokaisen pitäjän asukkaana velvollisuudeksi rakentaa ja ylläpitää kirkkoa, kellotapulia, kirkonaitaa, pitäjätupaa ja vaivaisten tupaa. Vaivaistalot muutettiin vasta viime vuosisadalla vuonna 1922 köyhäinhoitolain nojalla kunnalliskodeiksi. Moni muistaa 1950-luvun elokuvan *Opri ja Oleksi*, jossa nämä kunnalliskodin karjalaiset asukkaat viettivät vanhuuttaan.

Jos vanhuksella sattui olemaan omaisuutta, kuten oma torppa tai kiinteistö, hän pystyi tekemään syytinki-kaupat. Omaisuus luovutettiin syytinkiä eli vanhuksen asumisoikeutta ja usein myös muuta huolenpitoa vastaan uudelle omistajalle.

Nyky aikaista hyvinvointivaltiota rakennettiin 1960-1970-luvuilta alkaen. Kunnalliskodit muutettiin vanhainkodeiksi, joissa vanhuksat saivat usein melko pitkäaikaisen kodin. Vanhuksista huolehtiminen oli kokonaisvaltaista, siihen kuului siisteys, hygienia, ruoka, lääkkeet ja hoito.

Vanhainkodit ulkoistettiin yrityksille

Kotipalvelua on kehitetty 1980-luvulta alkaen ja 2000-luvulla se nähtiin ratkaisuksi vähentää vanhusten hoidon kustannuksia. Samaan aikaan kunnat vähitellen lopettelivat omia vanhusten hoivakotejaan. Hoivakotien investointi ulkoistettiin ja kuvaan astuivat kansainväliset hoivajätit, kuten Mehiläinen, Attendo ja Espero care. Ne saivat valtion asuntorahaston tukea rakenskohteilleen.

Uudessa järjestelyssä kunnat ostivat hoivapaikkoja hoivayrityksiltä. Tehostetun palvelun asumispalveluisa eli ympärivuorokautisessa hoidossa kustannukset nousevat helposti 4000-

6500 euroon/kk. Myös aikaisempaa kokonaisvaltaista hoitoa pilkottiin siten, että asukas maksoi vuokraa huoneestaan ja elleivät hänen tulonsa riittäneet, niin asukkaalla oli oikeus hakea asumistukea kelalta.

Hoivakotien vakavat puutteet julkisuuteen

Vuonna 2019 julkisuudessa oli useita tapauksia vanhusten huonosta kohtelusta hoivakodeissa. Synnä oli sekä puutteita johtamisessa että liian vähäinen henkilökuntamäärä.

Valtiovalta yritti ratkaista ongelmaa lisäämällä hoitajien määrää lainsäädännön avulla. Lain toteutusta on vuosi vuodelta lykätty, mutta jo vähäinen hoitajien määrän lisääminen lakisääteisesti on johtanut kustannusten nousuun.

Hoivayritykset ovat lisänneet nousseet henkilöstökustannukset Hyvinvointialueiden kanssa tehtyihin sopimuksiin. Samoin on korotettu hoivakodin asukkaana vuokraa, *Aamulehden* helmikuun alun artikkelin mukaan monet hoivakotifirmat nostivat yhdel-

lä ilmoituksella vanhusten vuokria Pirkanmaalla jopa 15 prosenttia. Omaiset ovat huolissaan. Osa näistä korotuksista valuu valtion maksettavaksi kelan asumistuen muodossa.

Vaikuttaa siltä, että hyvinvointialueet ovat juuri vanhuksat nostaneet tärkeimmiksi säästökohteikseen. Mitä siitä seuraa? Hoivakodeissa saattaa olla vapaita hoivapaikkoja, mutta hyvinvointialueet eivät säästöpainneissa ota niitä käyttöön. Vanhuksat odottavat hoivapaikkaa joko sairaalassa tai huonossa kunnossa kotonaan.

Ylen kansanedustajille tekemässä kyselyssä vain 4 prosenttia kansanedustajista oli tyytyväisiä vanhusten hoidon nykytilanteeseen. 70 prosenttia kansanedustajista toivoi parannusta vanhusten hoitoon.

Huhtikuussa on vaalit sekä hyvinvointialueilla että kunnissa. Silloin nähdään, kuinka huoli vanhusten tilanteesta muuttuu todellisuudeksi. Ryhtyvätkö päättävät parantamaan vanhusten hoitoa?

HELI STENVALL

ISTOCKPHOTO

VANHUSTEN HYVÄ HOITO VAATII TEKOJA EI SÄÄSTÖJÄ

Teppo Kröger on johtanut Ikääntymisen ja hoivan tutkimuksen huippuyksikköä Jyväskylän yliopistossa vuodesta 2018.

PETTERI KIVIMÄKI

Kun vanhusten hoitokotien ongelmat ryöpsähtivät esille vuonna 2019, professori Teppo Krögerin tutkijauralla alkoi uusi aikakausi. Media – niin uutismedia kuin ammattijulkaisut – löysi Krögerin asiantuntemuksen ja haastattelupyyntöjä alkoi tulla tiuhaan.

Mediaesiintymisiä on kertynyt jo 130. Hoivakotien kriisi oli iso käänne urallani. Aina olen koittanut mennä, kun on pyydetty. Muistissani on sekin aika, kun tein tutkimuksia, jotka eivät ketään kiinnostaneet”, yhteiskunta-politiikan professori, huippuyksikön johtaja **Teppo Kröger**, 58, sanoo.

Ikääntyneiden hoivan asia on näin pysynyt esillä, ja Kröger on löytänyt uusia vaikuttamiskanavia. Asiantuntemusta kysytään ministeriöissä, ja joka vuosi hän saa parisensikymmentä esiintymispyyntöä seminaareihin ja koulutustilaisuuksiin.

Kröger aloitti tutkijauran vuonna 1993 Tampereen yliopistossa. Sitä ennen hän ennätti toimia sosiaalityöntekijänä Säynätsalossa. Professorina Jyväskylän yliopistossa hän aloitti vuonna 2011.

PETTERI KIVIMÄKI

Katse on pysynyt ikääntyneiden hoivapalveluissa ja -politiikassa. Suurelle yleisölle Kröger on onnistunut luomaan ajantasaista kuvaa vanhuspalvelujen tilanteesta, useimmin hoivan puutteista.

Aloitteleville tutkijoille konkari on korostanut, että tutkimustulosten esille tuominen on kestävyyslaji.

– Aktiivinen pitää olla, myös somessa. Vähitellen työ tuo tulosta.

Tutkimusryhmän johtamisen ja ikääntyneiden tutkimisen ansioista Kröger palkittiin tänä vuonna arvokkaalla, Sohlbergin säätiön myöntämällä Pohjoismaiden gerontologiapalkinnolla.

Kröger on kehittänyt termejä

Teppo Kröger on tehnyt tunnetuksi monia hoivapolitiikkaa jäsentäviä käsitteitä. Krögerin kynästä ovat peräisin esimerkiksi hyvinvointikunta, hoivapääoma ja hoivaköyhyys.

– Käsitteet mahdollistavat maailman näkemisen. En ole metodispesialisti, mutta olen kehittänyt termejä. Uusien käsitteiden pitäisi aina avata uusia näkökulmia. Niiden pitää viedä asioita eteenpäin, Kröger sanoo.

Vuosien varrella hän on nähnyt monia käännteitä vanhusten hoivatyössä: ikuiselta tuntuvaa resurssien puutetta ei ole korjattu, mutta hyviä asioitakin tulee vastaan aika ajoin.

– Minulle oli selvää jo uran alussa, että ikääntyneiden hoiva on sotepalveluiden heikoin lenkki.

Krögerille tuntuma hoivakentän todellisuuteen syntyy omista tutkimuksista, tutkijakollegoiden havainnoista, median kertomasta ja viime vuosien näkyvyyden ansiosta entistä useammin myös yksittäisten kansalaisten yhteydenotoista.

– Omat vanhempani ovat kuolleet viiden vuoden sisällä. Heidän hoivapalvelujen ääressä sain kohdata monia ammattilaisia, jotka tekivät erinomaista työtä välillä vaikeissa oloissa.

Ikääntyneiden hyvä hoiva lähtee Krögerin mukaan hyvistä hoitajista, hyvästä työyhteisöstä ja toimintamallista: hoidon eettinen näkökulma syntyy jo koulutuksessa ja vanhusten hyvinvointia tukeva toiminta-

malli työyhteisössä.

– On hyviä hoivakoteja, joissa asiat ovat hyvin. Mutta, jos resurssit ovat vähissä, etiikka ei auta, Kröger sanoo.

Omaisten rooli on kasvanut vaivihkaa

Vahva jakolinja ikääntyneiden hoivassa vedetään nyt myös sen mukaan, kenellä on varaa ostaa palveluja tai kenellä on omaisia auttamassa.

– Heikoimmassa asemassa ovat yksinolevat ja -asuvat. Useimmin he ovat naisia, jotka elävät keskimäärin miehiä pidempään. Tässä on selvästi sukupuoleen liittyvää tasa-arvonäkökulmaa, jonka esille ottamista olen vähän odottanut, Kröger toteaa.

– Huolissani olen myös vanhoista pariskunnista. Oletus on nyt, että he antavat hoivan toisilleen, vaikka molemmat olisivat jo hoivan tarpeessa. Viime vuosina omaisille on valunut vastuuta hoivasta kuin vaivihkaa, Kröger arvioi.

Kotihoidossa ammattilaisten palvelutehtäviä on karsittu rajusti, ja tarpeeseen nähden sitä on saatavilla aivan liian vähän. Myös hoivakodeissa olevien omaiset tekevät paljon työtä, jonka laatua ja määrää ei ole vielä paljonkaan Suomessa tutkittu.

– Kyseessä on ”omaisolettama”. Omaiset syöttävät ja auttavat muilla tavoin. Heillä on merkittävä rooli, joka saatetaan huomioida työvuorojakin suunnittellessa. Tuleeko tästä eriarvoisuutta hoidon suhteen?, hän pohtii.

Hoivapaikkojen määrä on laskenut nopeasti

Hoivapaikkojen valossa vanhusten hoivan tilanne on heikentynyt entisestään viime vuosina.

Kotihoidon piirissä on tällä hetkellä noin 15 prosenttia yli 75-vuotiaista. Ympäri vuorokautisessa hoidossa samanikäisistä on vajaa seitsemän prosenttia. Luku on laskenut nopeasti, vuonna 2012 ympärivuorokautisessa hoidossa olevien määrä oli kymmenen prosenttia.

– Absoluuttinen hoivapaikkojen määrä ei myöskään ole kasvanut, vaikka ikääntyneiden osuus on kasvanut. Kyseessä on linjamuutos. Sitä ei voi selittää

Vanhusten hoivapalveluissa Suomi on jäänyt Pohjoismaiden keskinäisessä vertailussa hännille.

KIMMO KILJUNEN
hallituksen varajäsen

vanhusten parantuneella toimintakyvyllä. Samaan aikaan on kasvanut niiden ikävuosien määrä, jolloin tarvitaan eniten hoitoa, toteaa Kröger.

Vanhusten hoivapalveluissa Suomi on jäänyt Pohjoismaiden keskinäisessä vertailussa hännille. Aiemmin Suomi oli kotiin vietävien palvelujen kärjessä.

Krögerin mukaan Suomi oli siinä yksi parhaisista 1980–90-lukujen taitteessa. Lama pysäytti tämän kehityksen, ja kotipalvelujen määrä romahti lyhyessä ajassa puoleen.

Epäkohtien jatkuessa Kröger ei ole antanut tilaa turhautumiselle.

– Tässä ovat auttaneet keskustelut edeltäjäni, kuten **Sirkka-Liisa Kivelän** kanssa. Nyt on minun vahtivuoroni pitää asiaa esillä. Toivon, että epäkohtia ja kritiikkiä ei jätetä sanomatta. Ehkä asiat olisivat vieläkin huonommin, jos ääntä ei olisi pidetty, Kröger pohtii.

Hän myös toivoo, että esimerkki kannustaa ihmisiä puhumaan entistä rohkeammin asioistaan ja tuomaan kokemuksiaan esille. Se voimistaisi ääntä.

Työnjako vaikuttamisessa on Krögerin mukaan selvä: tutkijat tuovat omat tietonsa esille, päätökset jäävät päättäjien aktiivisuuden varaan.

– Voidaan kysyä, johtuisiko kestävyysvaje jostakin ihan muusta kuin hoivan kustannuksista, jotka ovat pieniä verrattuna esimerkiksi eläkemenoihin ja muihin julkisen talouden menokohteisiin. Vanhempien hoivasta myös tulee omaisille iso rasite, jolla silläkin on kustannusvaikutuksia, sanoo Kröger.

Työ on tuonut huippuhetkiä

Yksi Teppo Krögerin isoista saavutuksista on ollut Jyväskylän yliopiston, Helsingin yliopiston ja Tampereen yliopiston yhteisen Ikääntymisen ja hoivan tutkimuksen huippuyksikön perustaminen ja johtaminen. Yksikkö aloitti toimintansa vuonna 2018, ja tutkijaryhmä on nyt noin 60 hengen suuruinen. Rahoitus on päättyvässä vuonna 2026.

– Tärkein työ siinä on nyt tehty. Iso kuvio on saatu pyörimään. Nuorille tutkijoille on saatu hyvät työskentelyolosuhteet. Heistä on tullut itsenäisiä toimijoita. Se on tärkeintä. Siinä mielessä tässä on vähän pesästä lentämisen tunnelmia, Kröger vertaa.

Kuluvana syksynä Krögeriä työllistää kirjaprojekti hoivaköyhyyden temasta. Se valmistuu kansainvälisessä tutkijaverkostossa. Edellinen kirja aiheesta valmistui pari vuotta sitten. Kirjojen kirjoittamista hän pitää tehokkaana vaikuttamisen tapana.

– Olen huomannut, että jos asian haluaa tutkimuskeskusteluun, siitä pitää kirjoittaa kirja. Yksittäisten lehtien sivuilta eivät asiat sinne siirry.

Kirjojen ohella työn huippuhetkiin Teppo Kröger laskee ohjaamansa väitökset, huippuyksikön rahoituksen saamisen ja tuoreen Pohjoismaiden gerontologiapalkinnon.

Jälkimmäisestä hän sai pitää kiitospuheen kansainvälisessä yli 800 kollegan kongressissa. Myös mediaesiintymisiin kouliintumista on jäänyt omat muistijälkensä.

– Tärkeältä tuntui myös se hetki, kun oli ensimmäistä kertaa selviytynyt haastattelusta television suorassa lähetyksessä, Kröger toteaa.

Teppo Kröger otti vastaan Sohlbergin palkinnon Pohjoismaisessa gerontologian konferenssissa Tukholmassa kesäkuussa 2024.

TANJA HEIKKINEN

Artikkeli on aikaisemmin julkaistu Jyväskylän yliopiston nettisivuilla.

Eläkeuudistus kurittaa eläkkeensaajia

Hallituksen kaavailema eläkeuudistus iskee eläkeläisten kukkaraan. Hallitusohjelmaa hyväksyttäessä pääministeri Petteri Orpo lupasi, että eläkeindekseihin ei kosketa. Nyt aiotaan koskea.

Suomessa tehdyissä eläkeuudistuksissa eläketasoja ei perinteisesti ole kohennettu, vaan heikennetty. Niin käynee tälläkin kertaa. Työeläkkeisiin, joita 98 % kaikista eläkkeensaajista saa, kaavaillaan ”inflaatiopakettia”. Se on uusi leikkuri, joka tulisi eläkkeiden vuotuisiin indeksikorotuksiin vuodesta 2030 alkaen. Leikkuri pienentää eläkekorotuksia, jos yleinen hintataso kasvaa kahden vuoden tarkastelujaksossa enemmän kuin palkat.

Uudistus olisi perusteltu, jos eläkkeet vuorostaan nousisivat alhaisen inflaation oloissa saman verran kuin palkat. Tällöin eläkkeensaajien tulot kehittyisivät vastaavasti kuin ansiotasot hyvinvoinnin kasvaessa. Näin tietysti pitäisikin olla, sillä työeläkejärjestelmämme on ansiosidonnainen. Näin myös oli, kun eläkejärjestelmämme luotiin 1960-luvun alussa.

Palkkaindeksistä kuitenkin luovuttiin ja vuonna 1995 siirryttiin taitettuun indeksiin, joka perustuu 80-prosenttisesti inflaatioon ja 20-prosenttisesti palkkojen nousuun. Eläketasoja haluttiin laskea, jotta vältettäisiin eläkepommi, kun suuret ikäluokat siirtyvät eläkkeelle. Taitettu indeksi kasvattaa eläkerahastoja eläkkeiden sijaan. Samalla haluttiin varmistaa eläkkeiden ostovoima, jos inflaatio olisi palkkojen nousua suurempaa.

Taitettu indeksi on näyttänyt tehonsa. Eläkerahastot ovat kasvaneet häkellyttävästi 36 miljardista eurosta vuonna 1995 nykyiseen 270 miljardiin euroon, eli keskimäärin vuodessa eläkerahastot kasvavat 8 miljardia euroa. Summat ovat häkellyttäviä. Suomen bruttokansantuote on 230 miljardia ja valtion paljon puhuttu velka 170 miljardia euroa.

Taitettu indeksi on näyttänyt tehonsa laskevana eläketasoina. Parissa kymmenessä vuodessa eläkkeensaaja on menettänyt kolmasosan eläkkeestään verrattuna siihen, jos käytössä olisi ollut alun perin sovittu palkkaindeksi.

Muutaman viimevuoden ajan tilanne on ollut toinen. Inflaatio on ollut voimakkaampaa kuin reaali-palkkojen nousu. Eläkkeet ovat nousseet ansiotuloja enemmän. Tähän eläkeuudistuksella aiotaan nyt puuttua.

Jatkossa eläkkeensaajiin sovelletaan kaikkein huonointa indeksiä aina tilanteen mukaan. Jos reaali-palkat nousevat ja yleinen hyvinvointi kasvaa, niin taitetun indeksin vuoksi eläketasot eivät vastaavasti kohene. Ikäihmisiä köyhdytetään. Jos inflaatio on palkkojen nousua korkeampaa, otetaan eläkeläisillä käyttöön palkkaindeksi. Kaikkien reaali-tuloja lasketaan. Kutsuisiko joku tätä eri tilanteissa käytettävää erilaista kohtelua ikäsyrrjinnäksi?

Valtiovarainministeri **Riikka Purra** kehui eläkerahastoja entisestään kasvattavaa eläkeuudistusta. Hänen mukaansa: ”Uudistus vahvistaa julkista taloutta pitkällä aikavälillä 0,57 % suhteessa bruttokansantuotteeseen”.

Miksi Purra puhuu julkisesta taloudesta kaksin käsittein? Hänen päähuolensa on ollut valtion velka, ei julkinen talous kokonaisuudessaan. Miksi Purra ei ole ollut huolissaan julkisen talouden vajeista tai velasta? Siksi, koska sellaista Suomessa ei ole. OECD:n mukaan Suomi on julkisen talouden osalta velaton. Valtion velka on 170 miljardia, mutta eläkerahastoissa, joiden varoista 70 % on sijoitettu ulkomaille, on varoja jo 270 miljardia euroa.

Eläkerahastot ovat osa julkista taloutta, mutta eivät valtiontaloutta. Kasvattamalla rahastoja entisestään, ei valtiontaloutta paranneta. Päinvastoin. Eläkeläiset maksavat veroja yli 8 miljardia euroa vuodessa. Leikkaamalla eläkkeistä valtiontalous ja kotimainen kulutuskysyntä heikkenevät. Hyvä vihje valtiovarainministerille: jättämällä eläkkeet rauhaan vahvistetaan valtiontalouden kestävyttä.

Vetoamus palveluasumisen hinnoittelun kohtuullistamisesta

SENIORILIIKE LUOVUTTI VETOOMUKSEN MINISTERI KAISA JUUSOLLE

Yhdistyksemme teki esityksen eduskunnalle vanhusten palveluasumisen hinnoittelun muuttamisesta. Voimassa olevan lain mukaan vanhuksen on maksettava pitkäaikaisesta hoidosta tuloistaan riippumatta lähes kaikki kuukausittain saamansa tulot. Vanhus on voinut pitää tuloistaan keskimäärin vain alle 200 €/kk. Tämä maksukäytäntö perustuu pitkäaikaisen ympärivuorokautisen palveluasumisen, pitkäaikaisen perhehoidon ja pitkäaikaisen laitoshoidon maksulakiin. (Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista).

Senioriliike jätti esityksensä 28.11.2024 Sosiaali- ja terveysministeri **Kaisa Juuson** erityisavustaja **Hannu Peurasaarelle**, joka toimitti esityksen eteenpäin valmistelua varten. Senioriliike seuraa ja informoi jäseniään asian edistymisestä.

Perusteluina muutostarpeelle esitettiin:

- Nykyinen asiakaspalvelulaki on vastoin hoidon eettisiä periaatteita ja yleisiä palvelujen maksuperusteita. Hoidon hintaa ei ole määritelty asiallisesti, vaan esim. kokopäivähoidossa hoitoon pääsyn ehtona on,

että asiakas suostuu maksamaan hoidosta lähes kokonaisuudessaan kuukausitulonsa. Tämä on johtanut siihen, että iäkkäät ihmiset ovat joutuneet luovuttamaan omaisuuttaan ennen aikojaan omaisille ja läheisille sekä luopumaan kuukausittain saamista tuloista.

- Laki on luonteeltaan ikärasistinen. Hoidon ehtona on taloudellisesta itsemääräämisoikeudesta luopuminen ja holhouksen alaiseen asemaan alistuminen.

- Suomen Senioriliikkeen mielestä hoidosta perittävä maksu ja hoidon hinnoittelu ei saa perustua asiakkaan taloudelliseen asemaan, kuukausituloihin tai hänen maksukykyynsä.

- Asiakasmaksulain mukaan hoidon hinnoittelu on myös aikaisemmin säädettyjen lakien vastainen. Vuoden 1994 perusoikeusuudistuksessa eduskunnan perustuslakivaliokunta määritteli, että ihmisen perusoikeuksiin kuuluu itsemääräämis-oikeus omasta taloudesta. Tämä suojattu oikeus on kirjattu myös perustuslakiimme.

Senioriliikkeen puheenjohtaja Reijo Vuorento, erityisavustaja Hannu Peurasaari ja Reijo Kauppila.

Tämän mukaan ikäihmisenkin oikeus omaan talouteensa säilyy siihen saakka, kunnes hän on holhouksen alainen. Suomen Senioriliike esitti, että Suomen eduskunta ryhtyisi pikaisesti toimiin kyseisen lain muuttamiseksi

siten, että laki ei loukkaa ikäihmisen perusoikeuksia kuten itsemääräämis-oikeutta omaan talouteensa, eikä ole luonteeltaan ikärasistinen.

RV/RK

ELÄKELÄISET VUODEN 2023 TILASTOISSA

- Eläkeläiset merkittäviä veronmaksajia

Suomessa on 1 568 000 työeläkkeen saajaa, jotka maksavat 7,9 miljardia euroa veroja valtion budjettiin.

Eläkkeensaajien keskimääräinen kokonaiseläke oli 1 977 euroa kuukaudessa vuonna 2023. Naisten keskieläke oli 1 779 euroa ja miesten 2 216 euroa. Mediaaneläke oli 1 736 euroa.

Lähes kahdella kolmasosalla eläke oli alle 2 000 euroa kuukaudessa. Naisista 70 prosentilla ja miehistä 52 prosentilla eläke oli alle 2 000 euroa. Yli 3 000 euron eläkettä sai 12 prosenttia eläkkeensaajista. Työeläkevakuutusyhtiöt Ilmarinen, Varma yms. maksavat eläkkeet.

Eläke on 52,1 % palkansaajien keskiansiosta. Eläkeläisille on maksettu eläkkeitä 35,6 miljardilla eurolla vuonna 2023, josta veroa valtion budjettiin eläkeläiset maksoivat 7,9 miljardia.

Työeläkeyhtiöt rahastoivat saamansa eläkemaksut. Rahastot ovat kasvaneet vuositasolla 5,7 miljardia siitä huolimatta, että suurille ikäluokille eläkkeitä on maksettu jo yli 10 vuotta. Nyt työeläkeyhtiöiden rahastojen arvo on 280 miljardia.

📌 LISÄÄ TIETOA: www.etk.fi

Muutoksia kotitalousvähennyksessä

Kotitalous-, hoiva- ja hoitotyössä sekä fysioterapiassa tehtävät vähennykset verotuksessa ovat pienentyneet viime vuoden enimmäismäärästä 3500 eurosta tämän vuoden 1600 euroon. Työkorvauksista saa 35 prosentin vähennyksen viime vuoden 60 prosentin sijasta.

Remonteista- ja kunnostustöistä enimmäismäärä on 1600 euroa viime vuoden 2250 sijasta ja työkorvaus 35 prosenttia viime vuoden 40 prosentin sijasta.

Jos ihmisen toimintakyky on heikentynyt, niin siivoukseen, ikkunanpesuun, erilaiseen kotipalveluun voi edelleen saada työn ilman alv-veroa.

HS

📌 LISÄÄ TIETOA:
vero.fi
elias.fi

IKÄJAKO KÄRJISTYY

Senioreitten todellisuus vaatii lisää oikeuksia

Ei näistä asioista tiedä. Mitkä ovat esimerkiksi vanhusasiavaltuutetun ja toimiston tehtävät? Mitä tekee vanhusneuvosto? Mihin ottaa yhteyttä, jos ei tiedä edes jonkin palvelun olemassaolostakaan.

Näin kysyi vastikään Tampereelle muuttanut seniori Senioriliikkeen Tampereen toimijoiden yleisötilaisuudessa pääkirjasto Metsossa. Kuusikymmentä osallistujaa nyökkäili, monelle tilanne oli tuttu.

Hänen puheenvuoronsa osui siis enemmän kuin kohdalleen. Ikäihmisten todellisuus on tutkimustenkin valossa karu, vieläkin.

Jakautuminen jyrkentyne

Tässä Ystävänäpäivän tilaisuudessa vanhusasiavaltuutettu **Päivi Topo**, jonka tehtävä pykäläenkin mukaan on "edistää ikääntyneiden edun ja oikeuksien toteutumista" sanoo olevansa erityisesti huolissaan ikäihmisten jakaantumisesta hyvin ja huonosti toimeentuleviin. Nyt näyttää lisäksi siltä, että tuo jakautuminen on jyrkentyne, vieläpä nopeasti.

Topo tiesi, että suurin osa yli 65-vuotiaista on nykyisin terveempiä kuin koskaan, mutta hyvinvointierot ovat samalla kasvaneet ripeästi suuriksi.

– Osuuko suureen osaan ikäihmisiä nykyisen hallituksen leikkaukset, esimerkiksi terveyspalveluiden asiakasmaksujen korotukset ja asumistukien muutokset?

– Viestiä jakaantumisen jyrkkemisestä on viety kyllä puolueisiin. Niistä vain osa on ollut kiinnostunut kehityksestä, osa ei ole, vanhusasiavaltuutettu sanoo.

Vanhat jäävät vastaamatta

– Tasa-arvoista on ikäihmisten kyky olla mukana yhteiskuntaa ja heitä itseään koskevissa asioissa niin kauan kuin on mahdollista. Topo otti esimerkin: jos esimerkiksi kyselytutkimukset rajataan alle

75-vuotiaisiin, merkittävän ryhmän vastaukset jäävät saamatta.

Vanhusasiavaltuutettu kysyi myös vanhusneuvostojen vaikutusmahdollisuuksien lisääntymisestä.

– Onko lakia muutettava, jotta vanhusneuvoston merkitys ja vaikutusmahdollisuuksia saadaan lisättyä?

Tähän puuttui myös **Kari Itkonen**, joka on ollut monta vuotta Tampereen vanhusneuvoston jäsen sekä aluevanhusneuvostossa.

– Vanhusneuvoston tehtäviä ei tunneta. Aloitteita ja yhteydenottoja neuvostolle ei tule juuri lainkaan.

Digisuunnitelma puuttuu yhä

Tasavallassa ei ole vielääkään valtakunnallista suunnitelmaa, miten kaikki kansalaiset pidetään mukana alati kiihtyvässä digitalisoitumisessa. Vanhusasiavaltuutettu Topo vertasi digiosaamista lukutaitoon. Meillä on nykyisin 600 000 iäkästä, jotka eivät pysty asioimaan sähköisesti. Heillä tilanne hankaloittaa palvelujen saamista ja synnyttää eriarvoisuutta ja riippuvuutta toisista ihmisistä. Tiedämme sotepalveluiden siirtyvän digiin esimerkiksi kotihoitossa.

Digitaitojen tukemisen vastuu pitäisi siirtää kunnille.

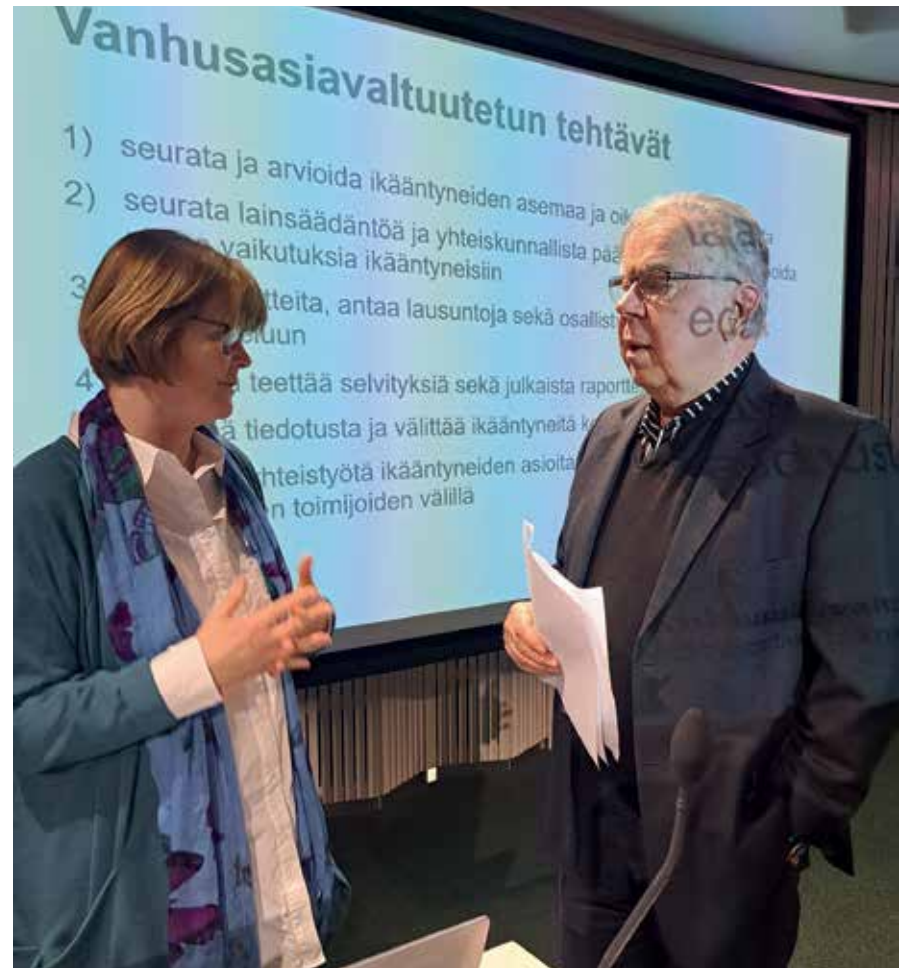
On aika äänestää

Metson tilaisuudessa Tampereella ei jäänyt huomiotta se, että kunta- ja aluevaalit lähestyvät.

Esityksensä päätteksi Topo korosti osallistumista:

– Ottakaa selvää ja äänestäkää ehdokasta, joka vastaa teidän ajatuksianne ikäihmisten hyvästä elämästä.

Topo vetosi läheisiin kuljetusavun tarjoamiseksi ja kotiaänestyksen järjestämiseksi.

Päivi Topo ja Esa Fagerlund.

Vanhusneuvostojen tehtäviä ei Kari Itkosen mielestä tunneta.

Faktaa

VANHUSASIAVALTUUTETTU

on itsenäinen ja riippumaton viranomainen, jollaista ei Suomessa ole aiemmin ollut. Hän edistää ikääntyneiden oikeuksien toteutumista, arvioi ikääntyneiden asemaa ja oikeuksien toteutumista. Hän myös seuraa lainsäädäntöä ja päätöksentekoa ja arvioi niiden vaikutusta ikääntyneisiin.

Vanhusasiavaltuutetun tehtävänä on varmistaa, että ikääntyneiden ihmisten näkökulmat ja tarpeet otetaan huomioon päätöksenteossa ja päätösten käytännön toteutuksessa.

Kuntien vanhusneuvostot puolestaan keskittyvät asuin- ympäristöön, esteettömyyteen, liikkumiseen, osallistumis- ja harrastusmahdollisuuksiin sekä digitalisaation vaikutuksiin liittyviin asioihin.

Vanhusneuvostot kokevat, että ne eivät voi vaikuttaa riittävästi ikääntyneitä koskeviin asioihin.

Reijo Vuorento ja Päivi Topo.

Tilaa Kansallisteatteri omalle paikkakunnallesi!

Kansallisteatteri kiertää eri paikkakunnilla palvelukeskusten, yhdistysten ja jopa yksityisten ihmisten pyynnöstä kolmella erinomaisella näytelmällään. Hinnat ovat niin kohtuullisia, että Kansallisteatterille voi nostaa hattua, sen erinomaisesta avauksesta tarjota korkealuokkaista taidetta ihmisille, jotka eivät eriyistä voi matkustaa Helsinkiin.

Toukka-akka-monologi ammentaa luonnontutkija ja taiteilija Maria Sibylla Merianin (1647-1717) henkilöstä joka pohtii elämän alkua, loppua ja muuttuvaisuutta hyönteisiä tarkkailemalla. Kirjailija Selja Ahava antaa esitykselle alustuksen. Kesto: 45 min. Subventoitu hinta: 350€.

Aleksis Kivi: Sydämellisessä ja älykkäässä kavalkadissa ilmiömäinen näyttelijäduo Timo Ruuskanen ja Tuukka Vasama ja haitaristi Niko Kumpuvaara johdattavat katsojansa lennokkaalle retkelle läpi koko Aleksis Kiven elämän ja teosten. Sana helkky ja musiikki soi! Kesto: 50 min. Subventoitu hinta: 500 euroa.

Duo Musaico: Kuka minä olen? on 40 min kestävä musiikkia, tanssia ja teatteria yhdistävä, monikielinen esitys. Sen yhteyteen on myös mahdollista tilata esiintyjien luotsaama työpaja (60 min), jossa improvisoidaan lauluja, musiikkia ja tanssia. Subventoitu hinta: 350e (+työpaja 150e)

! LISÄÄ TIETOA:

Jeroen Sebrechts, tuottaja, Yhteisöt & Osallisuus, 050 343 9144, www.kansallisteatteri.fi

LAVATANSSIT TANSSIN TALOLLA 18.3.2025

Tanssin talon **Pannuhallissa, Kaapeliaukio 3, Helsinki**, järjestetään perinteiset Lavatanssit tiistaina 18.3. klo 14-16! Tansseihin on vapaa pääsy.

Paikan päältä voi ostaa kahvilasta pientä purtavaa ja virvokkeita. Musiikista vastaa Pop & Jazz Konservatorion tanssiyhtye Kammari.

Tervetuloa juhlimaan ikääntymistä ja pistämään jalalla ko-reasti!

Ilmoittaudu mukaan osoitteessa www.arnasfestivaali.fi

ILMAINEN LIIKUNTA VETÄÄ HARRASTAJIA

Kunnat ja kaupungit avaintekijöitä ikääntyneiden kuntoutuksessa

ISTOCKPHOTO

Espeen kaupunki tarjoaa monipuolisia liikuntapalveluja senioreille. Kaupunki on asettanut tavoitteeksi fyysisen kunnon ylläpitämisen ja kohottamisen, toimintakyvyn parantamisen sekä virkistykseen.

Kaupungin lajivalikoimaan kuuluvat mm. erilaiset jummat, kuntosaliharjoittelu, vesijumppa ja palloilulajit. Kesällä on myös ulkojumppaa.

Kynnys palveluihin on matala: Espoon kaupunki tarjoaa 68 vuotta täyttävälle ja sitä vanhemmille espoolaisille maksuttomia palveluita nk. +68 rannekkeella. Uimahalleihin ja kuntosaleille pääsee maksutta, vaikka ei osallistuisi ryhmätöihin. Myös henkilökohtainen liikuntaneuvonta on maksutonta.

Rannekkeen maksuttomuuden poistaminen oli viime vuonna lähellä kaupungin päätöksentekoa, mutta Espoon vanhusneuvosto ja

eläkeläisjärjestöt aktiivisuudellaan saivat esityksen perumisen. Niinpä maksuttomuus jatkuu.

Aktiivisuus kannattaa!

Useimmat kunnat eivät tarjoa maksuttomia palveluja. Niitä kannattaisi harkita, sillä suurten ikäluokkien toimintakyvyn ylläpitäminen on investointi. Jospa maksuttomuudella voitaisiin hillitä myös sairaanhoidon kustannuspaineita.

Liike on lääke jokaiselle, erityisen tärkeä se on senioreille. Iän mukana lihaskunto heikkenee. Aktiivisella liikkumisella kuntoa voidaan ylläpitää ja kohentaa.

Kuntoilu on kivaa, sen voin sanoa omasta kokemuksesta. Uimahallissa vesijuostessa unohtuu murheet, keho ja mieli virkistyy. Kolotuksetkaan eivät tunnu, kun polskii vedessä. Ja aina on kivaa seurata, vaikka meni yksin uimahallille tai kuntosalille.

EEVA KAINULAINEN

TAITEILIJAT TALOSSA – TAIDETTA JA KOHTAAMISTA KOTIKULMILLA

Näyttelijät: **Maaretta Riionheimo** ja **Jenni Bergius**
Käsikirjoitus: **Maaretta Riionheimo**
Ohjaus: **työryhmä**
Kesto: **1 tunti**
Esitys on maksuton. Esityksen voi tilata yksityisiin tai julkisiin tilaisuuksiin, pieniin ja suuriin tiloihin.
Ota yhteys: yleisotyo@kom-teatteri.fi
tai puh. **050 329 1629**

EILAT

Koskettava komedia kahden naisen ystävydestä ja yhteydestä

Näytelmä vie katsojat ajassa marinoituneen ystävyden olohuoneeseen, jossa vuosien alle piiloutunut yksinäisyyden pelon kummitus herää henkiin. Näytelmä kuvaa ystävyden outoa punosta, joka on sekä luja ja hauras, tuttu ja vieras, läheinen ja etäinen että koskettava ja koominen. Ystävyden huojuvan tornin keskellä Eilat pakottautuvat tunnustamaan asioita itselleen ja toisilleen yhteisen nuorallatanssin edetessä. Mikä on ystävyden sopimus, ennustus, parasta ennen -päiväys, roolitus, työnjako, uusiutumivoima, kantokyky, hinta ja palkinto?

KOM
TEATTERI

Helsinki

KOM-teatterin **Taiteilijat talossa** on ikäihmisille suunnattu kulttuurista hyvinvointia tukeva hanke, jonka ytimessä on taiteen tekeminen ja kokeminen lähellä omaa kotia.

Taiteilijat talossa tuo taidetta ja kohtaamisen riemua erilaisille taiteen areenoille. Esitysten jälkeen aikaa jätetään myös osallistavalle taidetyöskentelylle, kohtaamiselle ja keskustelulle. Tapahtumat ovat kaikille avoimia, maksuttomia ja mahdollisuuksien mukaan esteettömiä. Hanketta rahoittaa Helsingin kaupunki.

Seniorilehti

Suomen Senioriliike Arvokkaan vanhenemisen puolesta.

- ilmestyy kahdesti vuonna 2025
- painopaikka: Lehtisepät
- painosmäärä 20 000

TOIMITUSKUNTA

päätoimittaja:
Heli Stenvall
heli.a.stenvall@gmail.com
p. 050 568 9336

Eeva Kainulainen
Matti Litukka

ULKOASU JA TAITTO

Minna Ruusinen / Miks' ei! Oy
puh. 040 540 84 94
minnaruusinen@gmail.com
mikseioy@gmail.com

KUSTANTAJA / JULKAISIJA

Suomen Senioriliike - Arvokkaan vanhenemisen puolesta ry

ILMOITUSKOOT JA HINNAT:

(eur alv 0%)

Tekstisivujen ilmoitukset
koko sivu 2 900 euroa
1/2 sivua 1 500 euroa
1/4 sivua 900 euroa
1/6 sivua 670 euroa
1/8 sivua 550 euroa

Mediakortin löydät:
senioriliike.fi tai toimisto@senioriliike.fi

TOIMISTO

Siltasaarenkatu 4, 7. krs
c/o Globaalikeskus
00530 Helsinki
Toimiston puhelinpäivystys
tiistaisin ja torstaisin klo 10-12
p. 050 345 42 00
sähköposti:toimisto@senioriliike.fi

TULE PUOLUSTAMAAN IKÄÄNTYVIEN OIKEUKSIA

LIITY JÄSENEKSI. Täytä ja postita tämä vastauskortti.

JÄSENEÄ SAAT ajankohtaisia tietoja ikäihmisten hyväksi tehtävästä työstä sekä jäsenlehden ja -kirjeen. Voit liittyä oman alueesi osastoon tai perustaa sellaisen.

- Liityn jäseneksi ja maksan 25 euron jäsenmaksun laskun saatuani
- Liityn kannatusjäseneksi ja maksan kannatusjäsenmaksun 500 euroa laskun saatuani
- Olen tukenut liikkeen toimintaa maksamalla valitsemani summan Suomen Senioriliikkeen tilille FI86 1745 3000 0875 53

sukunimi _____

etunimet _____

lähiosoite _____

postinumero _____

kotikunta _____

sähköposti _____

puhelin _____ matkapuhelin _____

nainen mies syntymävuosi _____

äidinkieli suomi ruotsi

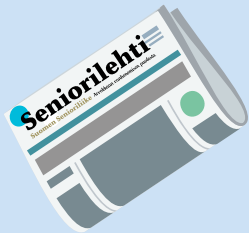
toivottu viestintätapa sähköposti kirje

Hyväksyn, että yllä antamani henkilötiedot tallennetaan Suomen Senioriliike - Arvokkaan vanhenemisen puolesta ry:n jäsenrekisteriin.

Tietojani saa käyttää ainoastaan Suomen senioriliikkeen sisäisiin jakeluihin.

LÄHETÄ VASTAUSKORTTI KIRJEKUORESSA OSOITTEELLA:

Suomen Senioriliike - Arvokkaan Vanhenemisen puolesta ry Siltasaarenkatu 4, 7. krs, c/o Globaalikeskus, 00530 Helsinki; TUNNUS 5018500, 00003 VASTAUSLÄHETYS SENIORILIIKE MAKSAA POSTITUKSEN.

Haluatko jakaa lehteä lähipiirissäsi paikallisiin ikääntyvien ja vanhusten toimintakeskuksiin?

Voit tilata Seniorilehteä toimisto@senioriliike.fi tai puhelimitse 050 345 4200 tiistaisin ja torstaisin klo 10-12 Senioriliikkeen puhelinneuvonta-aikoina.

SENIORILIIKKEEN VASTAUKSIA VANHUSPALVELUKRIISIIN

- Resurssit pohjoismaiselle tasolle
- Ikäihmisten hoiva-alan palkkaus, arvostus ja työolot vihdoin kuntoon.
- Hallinto virtaviivaistettava - palvelut läheltä, oma lääkäri, oma vanhuspalvelujen asiamies.
- Seniorineuvolatoiminta käyntiin.
- Valvonta ja vastuut kuntoon - valvontamaksu käyttöön.
- Järjestöjen toiminnan edistäminen ja tukeminen.
- Omaishoidon tuki verovapaasti 700 e/kk asti.
- Palveluasumisen maksut kohtuullistettava, säädettävä max. omavastuu tehostetussa palveluasumisessa - suojaosuus korotettava merkittävästi, esim. 500 euroon.
- Pohdittava mallia, jossa asiakas maksaa asumisen, siivouksen ja ruoan ja yhteiskunta itse palvelun. Maksutonta päivähoitoa tavoitellaan- entä ikäihmisten hoiva?
- **HALLINTO JA RAHOITUS PALAUTETTAVA LÄHELLE IHMISTÄ- KUTEN MUISSAKIN POHJOISMAISSA!**

Täytä ja postita tämä vastauskortti kirjekuoressa osoitteeseen:

Senioriliike maksaa postituksen.

SUOMEN SENIORILIIKE
– ARVOKKAAN VANHENEMISEN PUOLESTA RY

Siltasaarenkatu 4, 7. krs, c/o Globaalikeskus
00530 Helsinki

Tunnus 5018500

00003 VASTAUSLÄHETYS

Suomen
Senioriliike
Arvokkaan vanhenemisen puolesta

SUOMEN SENIORILIIKKEEN HALLITUS:

Reijo Vuorento	puheenjohtaja
Esa Fagerlund	1. varapuheenjohtaja
Virpi Valli	2. varapuheenjohtaja, uusi jäsen
Reijo Kauppila	
Kari Nyberg	
Sari Tanus	
Heli Tuutti	
Heli Stenvall	
Kimmo Kiljunen	hallituksen varajäsen
Jaana Leikas	hallituksen varajäsen

Kuinka luoda turvallinen ja rakentava keskustelu sovituista aiheista

Kun yhteiskunnassa ja maailmassa lisääntyvät epävarmuus ja pelot, on hyvä löytää keinoja käsitellä näitä asioita yhdessä muiden ihmisten kanssa. Mutta kuinka estää vastakkain asettelu ja ristiriidat, jotka voivat vain lisätä epävarmuutta? Siihen on olemassa hyvä keino eli keskustella SITRAn kehittämän Erätauko-menettelyn mukaisesti.

Itse osallistuin Kansalaisfoorumin Erätauko-koulutukseen vuosi sitten. Havaittiin, että menetelmä on helppo ja yksinkertainen, mutta valtavan vaikuttava. Tuntui, että kerrankin keskusteltiin syvällisistä asioista turvallisessa ja hyväksyvässä ilmapiirissä.

Erätauko-menettelyssä ei keskustella mielipiteistä, vaan kokemuksista. Ei myöskään pyritä mihinkään yhteiseen päätökseen vaan ainoastaan toistemme kuuntelemiseen ja ymmärtämiseen. ”Minulla on tällainen kokemus, näin minulle kävi ja tämä on vaikuttanut ajatteluuni”. Näinhän elämässä on.

Kun itse tulee kuulluksi, on se jo sinänsä hyvin palkitsevaa. Ymmärtäminen syventää ihmissuhteita ja vaikka suhde olisi tilapäinen, niin se luo lämpöä ja voi olla uskomattoman palkitseva.

HELI STENVALL

Kansalaisfoorumi järjestää Erätauko-koulutusta

Koulutus on tarkoitettu yhdistysten ohjaajille ja kouluttajille sekä muille toimijoille, jotka haluavat dialogisen työkalun käyttöönsä.

Koulutuksessa opitaan hyödyntämään Erätauko-menettelyä dialogien ohjaamisessa. Se tarkoittaa käytännössä rakentavien keskustelujen suunnittelua, ohjaamista ja vaikuttavuuden arviointia. Koulutuksessa tutustutaan Erätauko-työkaluihin ja niiden soveltamiseen keskustelujen ja haastavien tilanteiden ohjaamisessa.

PAIKKA: Zoom-verkkosovelluksessa

AIKA: 13.3. kello 16.30 – 17

Linkki tulee osallistujainfossa sähköpostitse koulutukseen ilmoittautuneille.

Erätauko-dialogin ohjaajakoulutus sisältää 3 tuntia verkko-opetusta, 12 tuntia lähiopetusta Helsingissä sekä ennakotehtävän ja välitehtävän. Kouluttajina toimivat aikuispedagogit **Anneliina Wevelsiep** ja **Anna Kirstinä**.

KOULUTUKSEN AIKATAULU

ENNAKKOTEHTÄVÄ

- torstai 13.3. klo 17.00 – 20.00, Zoom
- lauantai 15.3. klo 10.00 – 16.00
Sörnäisten koulutustila, Helsinki

VÄLITEHTÄVÄ

- lauantai 12.4. klo 10.00 – 16.00
Sörnäisten koulutustila, Helsinki

Osallistujille lähetetään sähköpostilla linkki verkko-osallistumiseen, saapumisohteet koulutuspaikalle ja muut tarkemmat tiedot ennen koulutuksen alkua.

MAKSU, LISÄTIEDOT JA PERUUTUSEHDOT

Koulutus maksetaan välittömästi ilmoittautumisen yhteydessä verkkokaupassamme. Eläkeläiselle koulutus maksaa 35 euroa.

LISÄTIEDOT JA PERUUTUKSET:

koulutus@kansalaisfoorumi.fi

Kansalaisfoorumi on valtakunnallinen opinto-keskus, joka innostaa kulttuuri- ja kansalais-toimintaan.